

Література

1. Айвазян З. Антикризисное управление: принятие решений на краю пропасти / З. Айвазян, В. Кириченко // Пробл. теории и практики упр. — 1999. — № 4. — С. 94—100.
2. Лановий В. Програма подолання економічної кризи без популізму // Газета «Економічна правда» від 12.02.2009 р.
3. Soutenir les petites entreprises tout en s'attaquant à la crise, s'accordent députés et experts [Electronic resource] / Parlement européen. — Le voie d'accès: <http://www.europarl.europa.eu>
4. Світовий бізнес: навчальний підручник / [за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця]. — Житомир: ПП «РУТА», 2004. — 498 с.
5. Редіна Н. Потенціал малого підприємництва у Дніпропетровській області / Н. Редіна, Ю. Долгоруков, О. Кужман // Регіональна економіка. — 2002. — № 1. — С. 24—31.

УДК 339.7

С. О. Хвалінський

ОСНОВНІ ІНДИКАТОРИ- ПЕРЕДВІСНИКИ БАНКІВСЬКИХ КРИЗ У ТРАНЗИТИВНИХ ЕКОНОМІКАХ

З огляду на нинішню світову фінансову кризу стає очевидним той факт, що кризи легше і дешевше попереджати, аніж долати. Для попередження банківських криз можна побудувати систему раннього попередження (СРП). Існують кілька видів СРП, але ефективність таких моделей визначається вірним підбором переліку показників (індикаторів), які можуть сигналізувати про наближення кризи банківського сектору. Особливо це стосується специфічних умов функціонування транзитивних економік.

На основі співставлення робіт авторів, що розробляли проблематику банківських криз [1—4], та фактів продемонстрованих останньою світовою кризою, можна запропонувати наступний перелік індикаторів. Їх можна розділити на кілька підвидів: мікроекономічні, макроекономічні, фінансові, інституційні. Розглянемо тепер кожен з цих показників окремо.

Мікроекономічні — описують внутрішній стан банку. Дають можливість дати оцінку функціонуванню всій банківській системі або окремим банкам. До них можна віднести наступні показники. Прибутковість — визначається як відношення чистого

прибутку до загальних активів, падіння цього показника сигналізує про зниження операційного (в основному), процентного або торгового прибутку. Адекватність капіталу — визначається як відношення основного капіталу до загальних активів. Індикатор відображає спроможність банку нести брати на себе ризики, пов'язані з тими чи іншими активами. Безнадійні борги — визначається як відношення простроченої та безнадійної заборгованості до основного капіталу, зростання відображає масштаб втрат, що знає банк. Ліквідність — можливість банку своєчасно і повно забезпечувати виконання своїх боргових і фінансових зобов'язань, зниження сигналізує про можливі ускладнення з обслуговуванням зобов'язань, що може стати фатальним у випадку банківської паніки. Накопичення позик інсайдерам — сигналізує про можливі шахрайські дії. Темп приросту капіталу — стрімке зростання капіталу може бути шкідливим для банку, оскільки знижується граничний дохід на капітал, що викликає зниження прибутковості і тому сприяє появі стимулів до проведення ризикованих операцій. Надмірна концентрація певного виду активів — загрожує стабільності банківської системи у випадку бульбашки на ринку активів. Частка високодохідних активів — визначається як відношення високодохідних активів до робочих, зниження сигналізує про можливі проблеми з ліквідністю активів. Ефективність банківської діяльності — визначається динамікою показників норми прибутку (ROE, спад), прибутковості активів (ROA, спад) та мультиплікатору капіталу (МК, зростання). Свобода банку у використанні коштів — визначається як відношення резервів до депозитів, зниження сигналізує про зменшення свободи. Надмірне кредитування — визначається як відношення кредитів до депозитів, зростання може свідчити про накопичення поганих боргів. Прорахунки у валюті та строках погашення позик — визначається як відношення іноземних позик до депозитів, зростання може свідчити про ризик появи прорахунків. Внутрішня генерація капіталу — визначається як відношення кредитів до загальних активів та капіталу до ризикових активів, зниження відображає зниження ефективності банківської діяльності.

Фінансові показники — відображають поточні тенденції у фінансовому секторі країни. Кредитний бум — визначається як відношення виданих кредитів приватному сектору до ВВП та як реальне внутрішнє зростання кредитів, зростання показників може свідчити про накопичення безнадійної заборгованості. Реальні внутрішні відсоткові ставки — зростання ускладнює повернення кредитів і, таким чином, може погіршити якість кредитного

портфелю. Реальні світові відсоткові ставки — зростання ускладнює виконання зовнішніх зобов'язань та може викликати відтік капіталів. Переоцінений реальний валютний курс — може спровокувати атаку спекулянтів та стимулює надлишкові запозичення за кордоном з наступним внутрішнім кредитуванням. Набіги на банки — визначається як зростання відношення банківських депозитів до $M2$. Мультиплікатор $M2$ — визначається як відношення $M2$ до різниці $M2$ і $M0$, використовується як індикатор фінансової лібералізації, зростання може свідчити про надмірне кредитування, у наслідок фінансової лібералізації. Стійкість до набігів — визначається як відношення $M2$ до резервів, зростання свідчить про зниження стійкості банківської системи до набігів. Стійкість до відтоку капіталів — визначається як відношення короткострокових зовнішніх зобов'язань до резервів, зростання свідчить про вразливість країни до відтоку капіталу. Початок кредитного буму — визначається як відношення притоку портфельних інвестицій до загального притоку капіталу, зростання свідчить про можливий початок кредитного буму. Бульбашка цін на ринку активів — визначається як відношення сукупних банківських активів до ВВП, зростання свідчить про падіння забезпечення фінансового сектору реальною економікою, що є початком роздування цін на певні банківські активи. Довіра до банківської системи — визначається як відношення $M2$ до $M1$, зниження показника означає, що готівка є більш привабливою для населення ніж депозити, може призвести до набігів на банки і/або до зменшення темпів розвитку реального сектору через відсутність джерел його кредитування.

Макроекономічні показники — відображають поточні тенденції в економіці країни в цілому. Темп росту ВВП — зниження показника свідчить про погіршення загального стану економіки, що позначиться на доходах фізичних і юридичних осіб і призведе до зростання безнадійних боргів. Висока інфляція знижує реальні відсоткові ставки, таким чином збільшуючи попит на кредити і зменшуючи попит на депозити, що в свою чергу погіршує якість боргів, збільшує кредитний ризик і зменшує процентний прибуток. Стрімка дефляція зменшує номінальний дохід банків і фінансові потоки, погіршуючи таким чином загальний стан банків. Умови торгівлі — визначаються як відношення експортних цін до імпорتنих цін, погіршення умов торгівлі негативно впливає на фінансовий стан експортерів, що може привести до проблем з обслуговуванням банківських боргів. Великий приплив капіталів — визначається як відношення поточного балансового рахунку до

ВВП, зростання показника свідчить про початок кредитного буму (підчас якого погіршується якість кредитного портфелю, оскільки банки в гонитві за прибутками не приділяють достатньої уваги кредитоспроможності клієнта), бульбашки на ринку активів, створює моральний ризик для топ-менеджменту, із-за можливої щедрої допомоги держави. Обсяги експорту відносно імпорту — падіння експорту на фоні зростання імпорту призводить до знецінення національної валюти, що ускладнює повернення позик виражених в іноземній валюті, та погіршує стан вітчизняного товаровиробника і його кредитоспроможність. Ціни на активи — падіння цін на активи, після значного зростання, є наслідком лускання бульбашки на ринку активів, і ставить в скрутне становище всі банки, у балансах яких значились ці активи. Бюджетний дефіцит — зростання відношення бюджетного дефіциту до ВВП вказує на підвищення вразливості держави від зовнішніх шоків і зменшує довіру інвесторів, що може призвести до втечі капіталу. Державний борг — зростання відношення державного боргу до ВВП вказує на підвищену вразливість до відтоку капіталу. Ресесія в реальному секторі — спад індустрії негативно позначається на можливостях підприємств обслуговувати свої борги, спадає попит на кредити серед підприємств, що в сумі погіршує кредитний портфель банків і знижує їх процентний прибуток. Падіння фондових цін — відображає спад на рику активів та втечу капіталу.

Інституційні індикатори — відображають поточні умови, в яких працює банківська система. Явне та/або повне страхування депозитів вказує на стимули банків приймати на себе занадто великі ризики. Режим валютного курсу — прив'язка збільшує ризик початку кризи внаслідок спекулятивної атаки (особливо в поєднанні з переоціненим реальним курсом), перехід до плаваючого валютного курсу свідчить про втрату макроекономічної довіри. Залежність ВВП від експорту — наявність вказує на залежність країни від кон'юнктури на світових ринках. Ефективність наглядових органів, обліку та відкритості, стан законодавчого середовища — рейтинги міжнародних рейтингових агентств. Низький рівень цих показників характеризує загальну слабкість банківської системи та вразливість до шоків. Корупція — рейтинг міжнародної антикорупційної організації Transparency International. Високий рівень підриває стабільність всієї економічної системи, робить її вразливою до шоків, створює умови для шахрайств, зводить нанівець ефект від найкращих практик ведення бізнесу. Недостатній рівень розвитку фінансових ринків залишає банки єдиним джерелом капіталу для підприємств. Втручання держави

— мається на увазі не державне регулювання, а відсутність необхідної незалежності суб'єктів ринку, створення фінансових установ під свої потреби. Цей індикатор тісно пов'язаний з корупцією. Повноваження та ступінь незалежності наглядових органів. Забезпечують неупереджений нагляд. Концентрація банківської діяльності в одній певній галузі. У випадку шоків у цій галузі сильно страждає вся банківська система.

Даний набір індикаторів можна включати в економічну модель прогнозування банківських криз. На виході ми отримаємо індикатори, що мають найбільшу прогностичну здатність для транзитивних економік, в тому числі й для України. Використання такої моделі дозволять наглядовим органам завчасно вжити необхідних заходів і запобігти кризі.

Література

1. *Bell J., Pain D.* Leading indicator models of banking crises — a critical review. Financial Industry and Regulation Division, Bank of England <http://www.bankofengland.co.uk/publications/fsr/2000/fsr09art3.pdf>

2. *Enoch Ch., Gulde A.-M., Hardy D.* Banking Crises and Bank Resolution: Experiences in Some Transition Economies. IMF Working Paper No. 02/56. — March 2002

3. *Duenwald C., Gueorguiev N., Schaechter A.* Too Much of a Good Thing? Credit Booms in Transition Economies: The Cases of Bulgaria, Romania, and Ukraine IMF Working Paper No. 05/128. — June 2005

4. *Dutttagupta R., Cashin P.* «The Anatomy of Banking Crises» IMF WP/08/93, — 2008

УДК 338.242.4

І. В. Ходан

АНТИКРИЗОВІ ЗАХОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

У сучасній економіці вагоме місце відводиться державному регулюванню. Загалом будь-яка модель змішаної економіки передбачає більш або менш активну участь держави в економічних процесах [1, с. 15], у всіх країнах світу держава певною мірою регулює економіку. Тому сьогодні можна говорити про наявність серйозної наукової теорії і ефективної господарської практики державного регулювання національних економік.